

„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci
i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej



Profesor Osman Achmatowicz
(1899-1988)

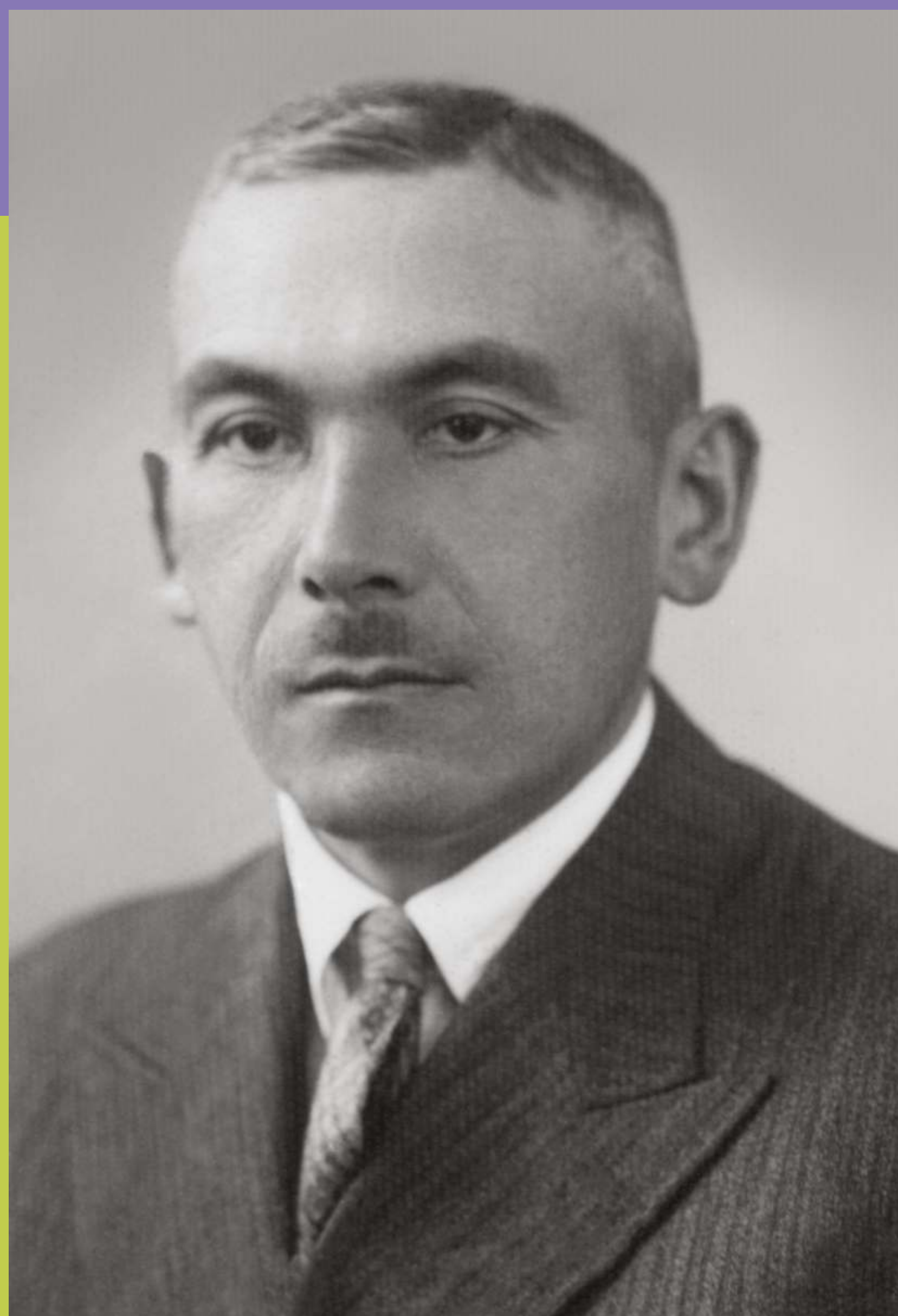
Wystawa prezentuje sylwetkę
Profesora Osmana Achmatowicza
rektora Politechniki Łódzkiej
w latach 1948-1952,
wybitnego uczonego, chemika organika,
badacza terpenów, alkaloidów,
współodkrywcy tioalkaloidów,
podsekretarza stanu
w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego,
i dyrektora Instytutu Kultury Polskiej
w Londynie

Autorki wystawy:
mgr Małgorzata Wilbik
Krystyna Popiel
Muzeum Politechniki Łódzkiej

Tekst do wystawy przygotowano na podstawie: M. Leplawy, *Osman Achmatowicz (1899-1988)*, Zeszyty Historyczne Politechniki Łódzkiej, z.1, Łódź 2002; H. Lichočka, *Osman Achmatowicz 1899-1988*, w: *Portrety uczonych. Profesorowie Politechniki Warszawskiej po 1945*, Warszawa 2016; B. Panek, *U nas każdy jest prorokiem. O Tatarach w Polsce*, Wołowiec 2020; A. Srebrakowski, *Jubileusz Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, Spotkania z Zabytkami, nr 8, 2009; materiałów archiwalnych Muzeum Politechniki Łódzkiej w Łodzi.

„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci
i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej



*Profesor Osman Achmatowicz
(1899-1988)*

Osman Achmatowicz urodził się w 1899 roku w Bergaliszkach koło Oszmany na ziemi wileńskiej. Był synem Emilii z Kryczyńskich i Aleksandra Achmatowicza. Pochodził z książęcego rodu tatarskiego osiadłego na ziemiach Rzeczypospolitej od XV wieku, pieczętującego się herbem Kotwica. Dobra Bergaliszki, które stały się główną siedzibą rodową nadał Achmatowiczom Król Stanisław August Poniatowski.



*Emilia z Kryczyńskich Achmatowicz
(ok. 1870-1911).
Matka Profesora Osmana Achmatowicza*

Ojciec Osmana Achmatowicza Aleksander był wybitnym prawnikiem. Pełnił liczne funkcje społeczne i polityczne. Pracował w sądownictwie w guberni wileńskiej, a od 1907 roku w sądownictwie warszawskim. W latach 1914-1917 był wiceprokuratorem Departamentu Cywilnego Senatu Rządzącego w Piotrogradzie oraz prezesem powstałego po obaleniu dynastii Romanowów Związku Tatarów Polski, Litwy i Białorusi. W II Rzeczypospolitej objął w 1920 roku urząd prezesa sądu apelacyjnego ziem przyfrontowych i etapowych. W latach 1920-1921 był dyrektorem departamentu Tymczasowej Komisji Rządzącej Litwy Środkowej, zaś w latach 1928-1930 Senatorem Rzeczypospolitej. Wiele lat był także prezesem Towarzystwa Prawniczego w Wilnie. Matka Osmana Achmatowicza Emilia Najman Bek-Oleszewicz-Kryczyńska także pochodziła z książęcego rodu tatarskiego.



*Aleksander Achmatowicz z dziećmi. Stara Rusa 1917 rok.
Siedzą od lewej: Iskander, Tamara, Aleksander
Achmatowicz, Konstanty (Kerym). Stoją od lewej: Helena,
Leon, Osman w mundurze studenta Instytutu Górniczego
w Piotrogradzie, Helena i Tamara w mundurkach
Instytutu Smoleńskiego - elitarnej szkoły żeńskiej dla
szlachetnie urodzonych panien*

„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci
i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej



Profesor Osman Achmatowicz

Osman Achmatowicz miał siedmioro rodzeństwa, pięciu braci: Bogdana, Leona, Iskandera, Macieja - zmarłego w dzieciństwie i Keryma oraz dwie siostry: Helenę i Tamarę. Bogdan, który był kapitanem konnej artylerii gwardii cesarskiej poległ na froncie w 1916 roku. Leon - absolwent Wojskowej Akademii Medycznej w Piotrogradzie był chirurgiem i pracownikiem Uniwersytetu Stefana Batoiego w Wilnie. Ścigany przez NKWD zmuszony był do ucieczki z Polski w 1945 roku i zmarł w Kanadzie w 1974 roku. Iskander (Aleksander) - porucznik Wojska Polskiego i uczestnik wojny 1920 roku był sędzią. Aresztowany przez NKWD został rozstrzelany w 1941 roku. Kerym (Konstanty) - adiutant w pułku tatarskiej jazdy konnej w II Rzeczypospolitej był również sędzią. W lipcu 1940 roku aresztowany na polecenie NKWD został wywieziony w czerwcu 1941 roku w głąb ZSRR. Wszelki ślad po nim zaginął. Siostra Helena, po mężu Rodkiewicz, zamordowana została wraz mężem i synem przez NKWD w 1942 roku, a Tamara po mężu Sulkiewicz zmarła na emigracji w Anglii po II wojnie światowej.



*Osman Achmatowicz z synami.
Łódź, Wodny Rynek. 1945 rok*

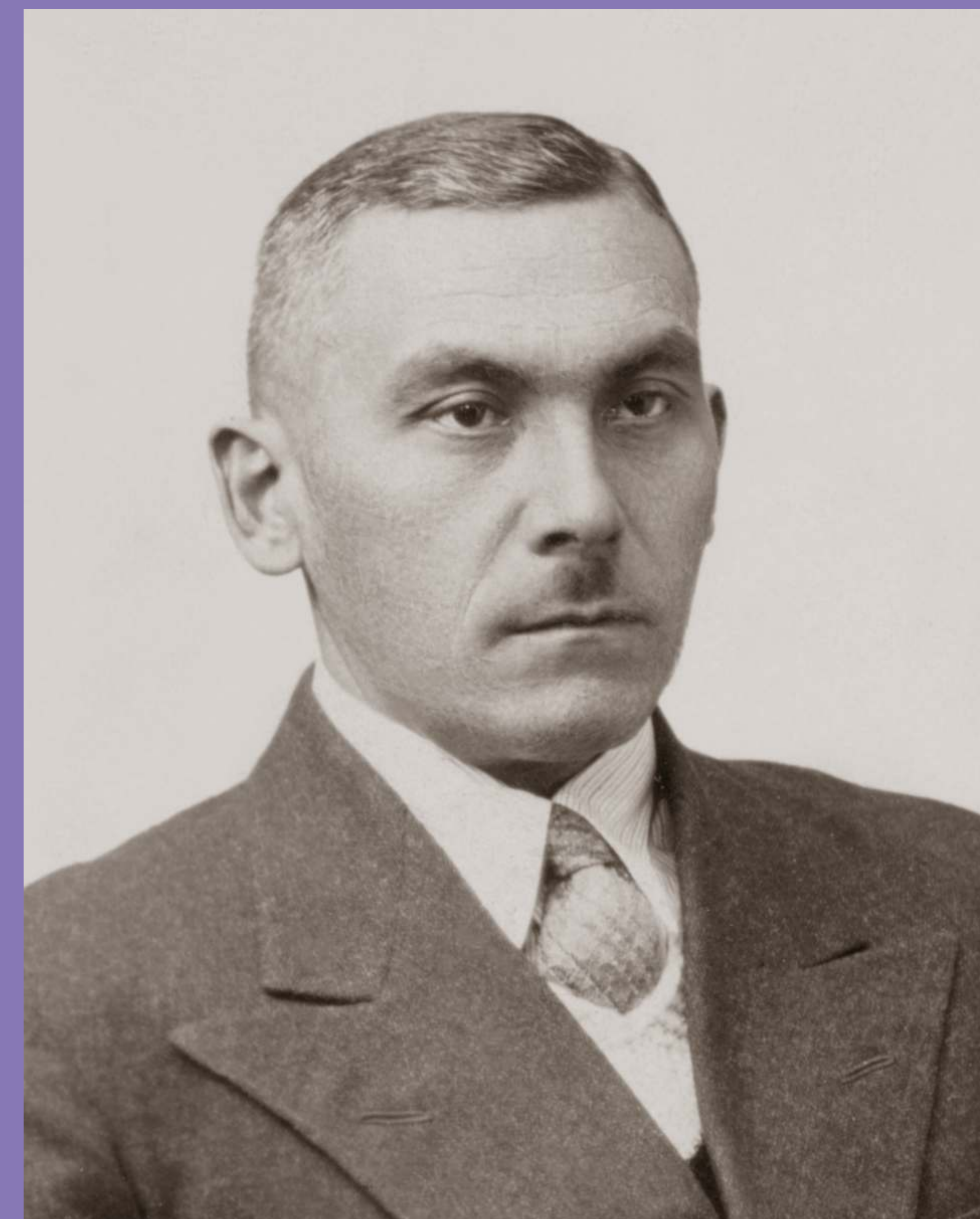


Achmatowicze, sierpień 1939 roku. Od prawej siedzą: Aleksander Achmatowicz, Aleksander syn Konstantego (Keryma), Selim syn Osmana, Maciej syn Leona, Osman syn Osmana i Bohdan Achmatowicz młodszy brat Aleksandra. Za nimi stoją od lewej: Leon i Konstanty (Kerym) synowie Aleksandra, Konstanty i Aleksander synowie Bohdana oraz Osman i Iskander synowie Aleksandra

„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej

Osman Achmatowicz podobnie jak bracia kształcił się w elitarnym Korpusie Paziów w Piotrogradzie. Była to szkoła wojskowa w Imperium Rosyjskim, do której uczęszczali synowie arystokracji, szlachty oraz wysokich rangą wojskowych. W 1916 roku uzyskał maturę, a następnie przez krótki czas studiował w Piotrogradzie w Instytucie Górniczym. W 1919 roku, po przeniesieniu się rodziny Achmatowiczów do Wilna, Osman Achmatowicz podjął studia na Uniwersytecie Stefana Batorego na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym.



Osman Achmatowicz
(1899 -1988)

Medal jubileuszowy Uniwersytetu Stefana Batorego przyznany Osmanowi Achmatowiczowi.



Medal autorstwa Henryka Giedrojcia wybity został w 1929 roku z okazji obchodów 350-lecia uczelni. Na awersie umieszczono wizerunki króla Stefana Batorego i Józefa Piłsudskiego oraz napis „1579-1929 Stefan Batory założyciel Józef Piłsudski wskrzesiciel”, zaś na rewersie wizerunek uniwersyteckiego obserwatorium astronomicznego otoczony napisem „Uniwersytet Stefana Batorego” oraz pośrodku napis „Hinc Itur Ad Astra” (Stąd wznosimy się do gwiazd)



Zjazd członków Konwentu Polonia najstarszej polskiej korporacji studenckiej założonej w Dorpacie i po I wojnie światowej przeniesionej na Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie.
Profesor Osman Achmatowicz siedzi po środku stołu (pod literą K)



Świadectwo maturalne Osmana Achmatowicza uzyskane w 1916 roku w Korpusie Paziów

„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej

W 1925 roku Osman Achmatowicz uzyskał stopień magistra chemii, a w 1928 roku stopień doktora chemii. Promotorem Jego pracy doktorskiej pt. „O nowym szeregu α -pochodnych bornylenu” był prof. Kazimierz Sławiński, światowej sławy badacz chemii terpenów. Osman Achmatowicz będąc jeszcze na studiach został w 1923 roku asystentem w Katedrze Chemii Organicznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie kierowanej przez prof. Sławińskiego. W 1924 roku Osman Achmatowicz ożenił się z Heleną Staniewicz, córką Wiktora Staniewicza, profesora matematyki i rektora Uniwersytetu Stefana Batorego w latach 1921-1922.



Pracownicy Katedry Chemii Organicznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W środku siedzi prof. Kazimierz Sławiński, za nim stoi Osman Achmatowicz - adjunkt, obok stoją asystenci: Leon Kamiński, Józef Ruciński, Józef Piliczewski i woźni

W 1928 roku Fundusz Kultury Polskiej przy Radzie Ministrów przyznał Osmanowi Achmatowiczowi stypendium, dzięki któremu zaraz po doktoracie wyjechał do Oksfordu na dwuletni staż naukowy. W The Dyson Perrins Laboratory kierowanym przez prof. W. H. Perkina dr Osman Achmatowicz zajął się badaniami nad strychninami. Po śmierci prof. Perkina kontynuował prace pod kierunkiem prof. Roberta Robinsona, późniejszego laureata Nagrody Nobla, zakończone otrzymaniem stopnia doktora filozofii (DPh) Uniwersytetu Oksfordzkiego.

Strychnine and Brucine. Part XXXV. 1685

400. Strychnine and Brucine. Part XXXV. Hofmann Degradation of Dihydrobrucidine.

By O. ACHMATOWICZ, (MISS) P. LEWY, and ROBERT ROBINSON.

In the introduction to Part XVII (Achmatowicz, Perkin, and Robinson, J., 1922, 775) it was remarked that, although methyl- ψ -dihydrostrychnidine (Clemo, Perkin, and Robinson, J., 1927, 1589) is identical with dihydrostrychnidine-A (Oxford, Perkin, and Robinson, J., 1927, 2389), and methyl- ψ -brucidine is really neobrucidine, yet methyl- ψ -dihydrobrucidine is not identical with dihydrobrucidine (Part V; Gulland, Perkin, and Robinson, J., 1927, 1627).

Further examination of the Hofmann degradation of dihydrobrucidine along the lines of Part XXVI (Achmatowicz and Robinson, J., 1924, 881—Hofmann degradation of dihydrostrychnidine-A) has shown that methyl- ψ -dihydrobrucidine is a true methyl-*des*-base of dihydrobrucidine, and nomenclature on this basis is now preferred in view of the deletion of the expressions methyl- ψ -strychnidine and methyl- ψ -brucidine from the literature.

The most favourable yields of decomposition products were obtained on heating dimethyl-dihydrobrucidium dicarbonate, and these consisted of (a) dihydrobrucidine, (b) a substance, $C_{24}H_{32}O_4N_4$, m. p. 169°, recognised as hydroxymethyltetrahydrobrucidine, (c) a *des*-base, $C_{24}H_{32}O_4N_4$, m. p. 221°, identical with methyl- ψ -dihydrobrucidine and now termed N(b)-methyl-*des*-dihydrobrucidine-a, and (d) a *des*-base, $C_{24}H_{32}O_4N_4$, m. p. 138°, termed N(b)-methyl-*des*-dihydrobrucidine-b. This base was isolated in the form of a methiodide and later obtained by decomposition of the methochloride. However, it was shown that the cycle of processes could be repeated.

Hydroxymethyltetrahydrobrucidine, m. p. 169°, furnishes an O-acetyl derivative which, on thermal decomposition, affords methyl acetate and dihydrobrucidine. On treatment with methyl sulphate and aqueous potassium hydroxide the base, m. p. 169°, yields a metho-sulphate, and the related methiodide decomposes on heating with formation of methyl iodide and methoxymethyltetrahydrobrucidine (Part V, *loc. cit.*). Furthermore, methyl-dihydrobrucidium hydrogen sulphate is obtained on boiling a solution of the base, m. p. 169°, in 25% sulphuric acid. These facts establish the nature of this product, which corresponds to hydroxymethyltetrahydrostrychnidine (Part XXVI, *loc. cit.*).

N(b)-Methyl-*des*-dihydrobrucidine-a, m. p. 221°, undergoes similar transformations to those characteristic of the *des*-base-D* from dihydrostrychnidine-A, and it is unquestionably analogous in constitution. Its formation in moderate yield from N(b)-methyl-dihydrobrucidium salts on heating with methyl-alcoholic sodium methoxide proves that the elimination concerns N(b).

The base contains 2NMe, but 3CMe groups are absent: it is unchanged on attempted electrolytic reduction or on attempted catalytic reduction in neutral solutions (benzene). Catalytic reduction (palladised charcoal) in acid solution affords, however, two isomeric quaternary salts and, after conversion into the iodides, neither salt was identical with methyl-dihydrobrucidium iodide.

The analogy with the behaviour of the *des*-base-D from dihydrostrychnidine-A is evident, although the latter substance afforded only one quaternary salt on attempted catalytic reduction.[†]

As in the case of the *des*-base-D, the process is accompanied by the absorption of almost a molecular proportion of hydrogen, but this does not appear in the composition of the products. The best proof of the correctness of our views on this aspect of the reaction is the reconversion of the quaternary salt (only one of them in the brucine series) into the *des*-base that constituted the starting point.

* The capital letters (A, B, C, D, E) used to distinguish isomeric series among the dihydrostrychnidines are not transferred to the dihydrobrucidine series, because they are used to denote isolated isomeric dihydrostrychnidines and the isomeric dihydrobrucidines have not yet been isolated. It is thought that the use of the same distinguishing letters in the dihydrostrychnidine and dihydrobrucidine series might imply relationships not fully proved to exist.

† A search for an isomeric will be made.

5 R

Publikacja współautorstwa
Osmana Achmatowicza wydana
podczas pobytu w Oksfordzie



Helena Achmatowicz
(1902-1976)

UNIVERSITY OF OXFORD



THIS is to certify that it appears by the Register of the Ancient House of Congregation of Doctors and Regent Masters of the University of Oxford that

Osman Achmatowicz
St. Catherine's College

having submitted a thesis entitled:

'Studies of the Structure of Strychnine and Brucine'

and having satisfied all the conditions prescribed in that respect by the Statutes of the University, was on the
seventeenth day of December 1930 duly
admitted to the degree of

DOCTOR OF PHILOSOPHY

As witness my hand this twenty-eighth day of
July 1986.

W. Tomlin
Assistant Registrar

Certyfikat potwierdzający
ukończenie studiów i przyznanie
Osmanowi Achmatowiczowi stopnia
doktora filozofii Uniwersytetu
Oksfordzkiego w 1930 roku

„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej



Profesor Osman Achmatowicz ze swoim uczniem i doktorantem Profesorem Janem Michalskim

W 1930 roku Osman Achmatowicz powrócił ze stażu i przez cztery lata kontynuował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie rozpoczęte w Anglii badania. Po roku habilitował się, został docentem oraz członkiem Rady Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. W 1933 roku otrzymał z Uniwersytetu Warszawskiego propozycję objęcia Katedry Chemii Farmaceutycznej i Toksykologicznej na Wydziale Farmaceutycznym i w 1934 roku przeniósł się do Warszawy. Kierowany przez Niego zespół zajmował się przede wszystkim wyodrębnianiem i strukturą alkaloidów zawartych w środkach roślinnych. W latach 1936-1938 Osman Achmatowicz pełnił funkcję dziekana Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Warszawskiego, a w 1939 roku otrzymał nominację na profesora zwyczajnego.

Wybuch II wojny światowej zastał Profesora Osmana Achmatowicza w majątku Osmanówka. W pierwszych miesiącach wojny przebywał w Wilnie, następnie w Kownie. W 1943 roku przedostał się wraz z rodziną do Generalnej Guberni, do Częstochowy. Na początku 1944 roku wyjechał do Warszawy. W Warszawie Profesor Osman Achmatowicz wykładał chemię organiczną na tajnych kompletach zorganizowanych dla studentów Wydziału Farmacji Tajnego Uniwersytetu Warszawskiego. Przez kilka miesięcy uczył również w działającej Państwowej Wyższej Szkole Technicznej, po przejęciu po zmarłym prof. Ludwiku Szperlu wykładów z chemii organicznej.

Była to placówka uruchomiona za zezwoleniem niemieckiego okupanta - dwuletnia szkoła pół-wyższa będąca namiastką politechniki. Po upadku Powstania Warszawskiego Profesor Osman Achmatowicz wyjechał do Częstochowy, gdzie pracował w aptece. Nie zaprzestał działalności w tajnym nauczaniu, bowiem w Częstochowie znajdowała się filia Tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich, w ramach którego Profesor zajął się organizacją Wydziału Farmaceutycznego i prowadzeniem wykładów.

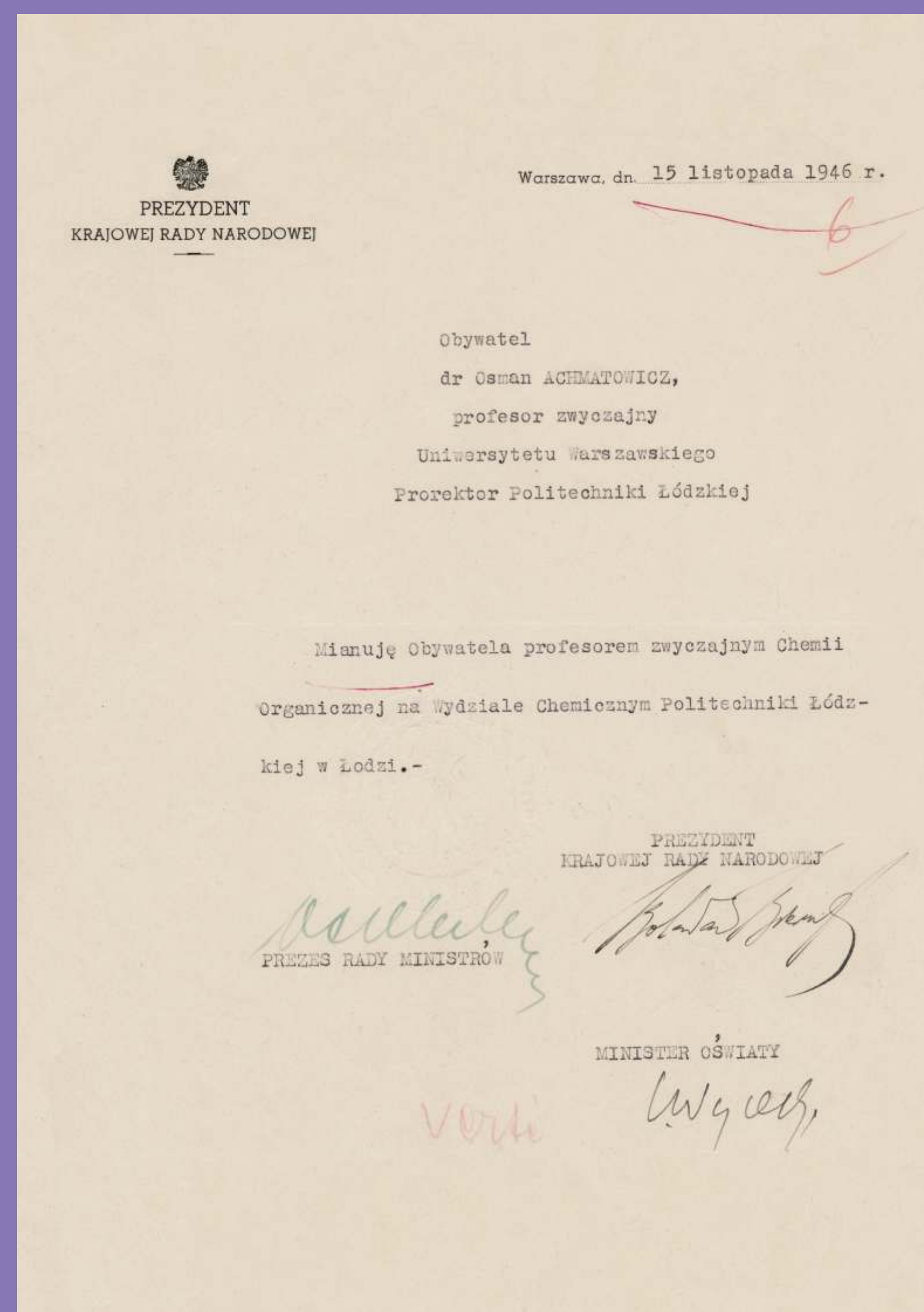
<p>Kennort Miejsce wystawienia Tschenschach</p> <p>Kreish. Starostwo powiat. Tschenschach Distrikt Rader</p> <p>Kennnummer Numer rozpoznawczy 84855</p> <p>Gültig bis Ważne do 22. Okt. 1948.</p> <p>Name Nazwisko Achmatowicz</p> <p>Geburtsname (b. Ehefrau) Nazwisko panieńskie (u żony) Ciemien</p> <p>Vorname Imię Osman</p> <p>Geboren am Urodzony (a) w dn. 21. 3. 1899</p> <p>Geburtsort Miejsce urodzenia Bergaliski</p> <p>Kreish. Starostwo pow. Poznan District Pilsno</p> <p>Land Kraj Ostland</p> <p>Beruf Zawód ausübter wykonywany Chemiedoktor Chemiedoktor</p> <p>Religion Wyznanie Mohammedaner</p> <p>Besondere Kennzeichen Szczególne znaki rozpoznawcze keine</p>	<p>GENERALGOVERNEMENT GENERALNE GUBERNATORSTWO KENNKARTE KARTA ROZPOZNAWCZA</p> <p>Zameldowany Dzień zameld. z dn. 21. VII 1944 Plac wyjeżdż. 2 M. Ob. 1</p> <p>EMIGRANTEN M. Ob. 1</p>	<p>AMTLICHE VERMERKE UWAGI URZĘDOWE</p> <p>Der Kennkarteninhaber wohnt Posiadacz karty rozpoznawczej mieszka Tschenschach Strasse 14. Hloshchke in w ulica 14.</p> <p>Kreish. Starostwo powiat. Poznan</p> <p>Dienststempel Pieczęć służbowa Biro Schenker</p> <p>Unterschrift der Meldebehörde Podpis urzędu meldunkowego</p> <p>ab od in w 16. 3. 49 Warszawa Strasse Koszykowa Kreish. Starostwo powiat. 75</p> <p>Dienststempel Pieczęć służbowa</p> <p>Unterschrift der Meldebehörde Podpis urzędu meldunkowego</p> <p>ab od in w 25. 7. 44 Strasse Schuster Gasse Kreish. Starostwo powiat. 36</p> <p>Dienststempel Pieczęć służbowa</p> <p>Unterschrift der Meldebehörde Podpis urzędu meldunkowego</p>
---	---	--

Kenkarta - dokument tożsamości wydawany na mocy dekretu gubernatora Hansa Franka wszystkim nie-niemieckim obywatelom Generalnego Gubernatorstwa, którzy ukończyli piętnaście lat

„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej

Po wyzwoleniu w 1945 roku Profesor Osman Achmatowicz przybył do Łodzi na zaproszenie profesora Bohdana Stefanowskiego - pierwszego rektora Politechniki Łódzkiej i jako prorektor współtworzył fundamenty organizacyjne i materialne nowej Uczelni. Zaslugą Profesora Achmatowicza jest oddanie do użytku gmachu Wydziału Chemicznego, po dwóch latach od rozpoczęcia prac budowlanych oraz zdobycie zbiorów światowej literatury naukowej dla Biblioteki Chemicznej. Był organizatorem i pierwszym kierownikiem Katedry Chemii Organicznej Politechniki Łódzkiej.



Nominacja na profesora zwyczajnego z 1946 roku



Politechnika Łódzka, 1953 rok. Pracownicy Katedry Chemii Organicznej. Siedzą od lewej: Mirosław Leplawy, Jerzy Wróbel, Jan Michalski, Osman Achmatowicz, Bolesław Bochwic, Elżbieta Wieczorkowska, Henryk Zajac. Stoją od lewej: Wiktor Wesolowski, Czesław Borecki, Aleksandra Skowrońska, Bernard Fiszer, NN, NN, Kazimierz Studniarski, Jan Wieczorkowski, NN, Bolesław Skowronek, Władysław Rodewald



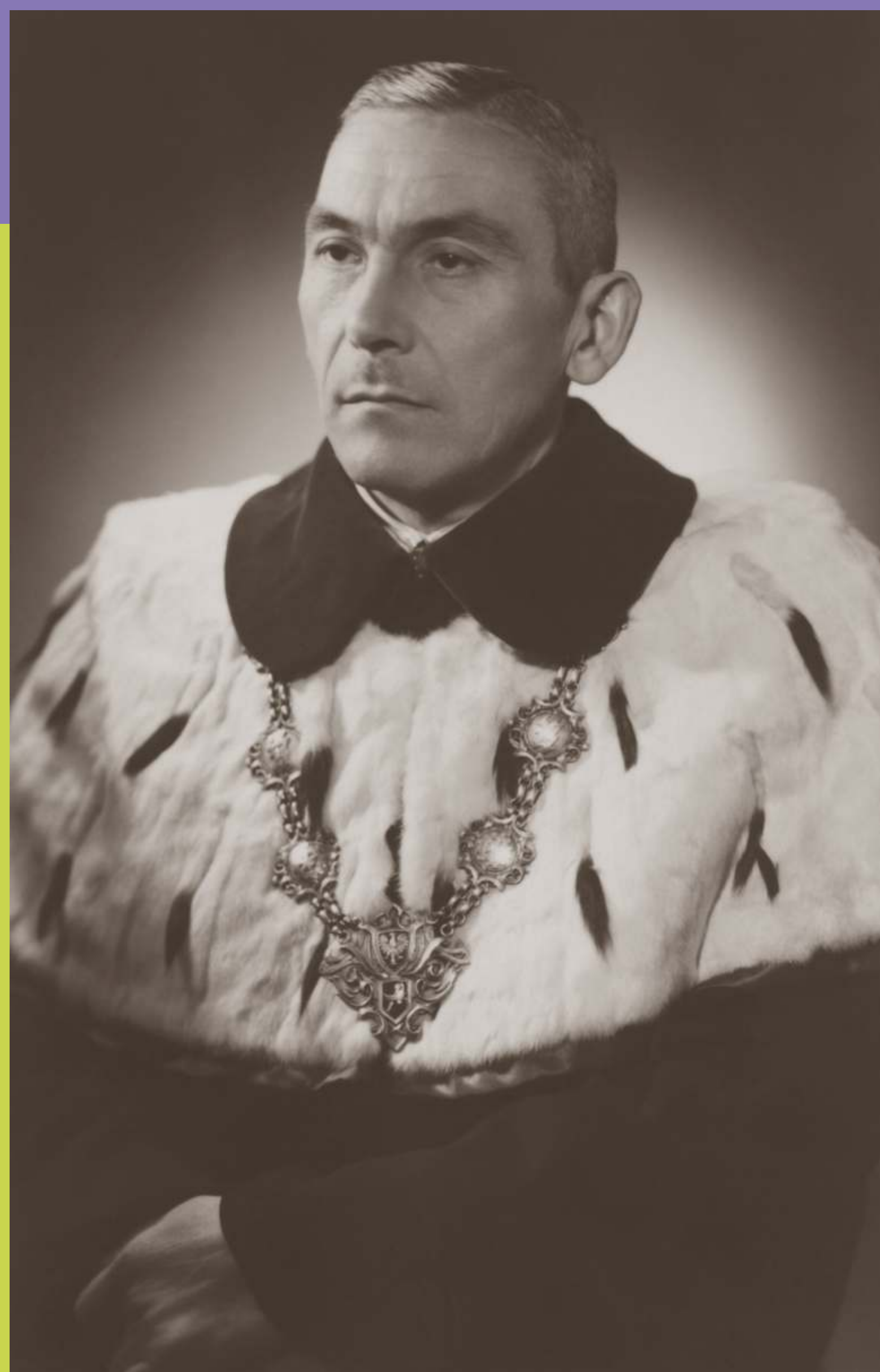
Politechnika Łódzka, Wodny Rynek 1946 rok. Od prawej stoją: Profesor Osman Achmatowicz, za nim Adam Stefanowski syn rektora Bohdana Stefanowskiego, Gabriela Stefanowska żona prof. Bohdana Stefanowskiego, prof. Alicja Dorabialska, za nią Helena Achmatowicz żona prof. Osmana Achmatowicza, Helena Dorabialska matka Alicji Dorabialskiej, za nią prof. Witold Pogorzelski, prof. Bohdan Stefanowski i Selim Achmatowicz młodszy syn Profesora Achmatowicza



Politechnika Łódzka, Wodny Rynek 1946 rok. Od prawej stoją: prof. Bohdan Stefanowski pierwszy rektor PŁ, Selim Achmatowicz syn prof. Osmana Achmatowicza, za nim jego matka Helena Achmatowicz, Helena Dorabialska matka prof. Alicji Dorabialskiej, za nią Profesor Osman Achmatowicz, prof. Witold Pogorzelski, prof. Alicja Dorabialska, za nią Adam Stefanowski syn prof. Bohdana Stefanowskiego i Gabriela Stefanowska żona rektora Bohdana Stefanowskiego

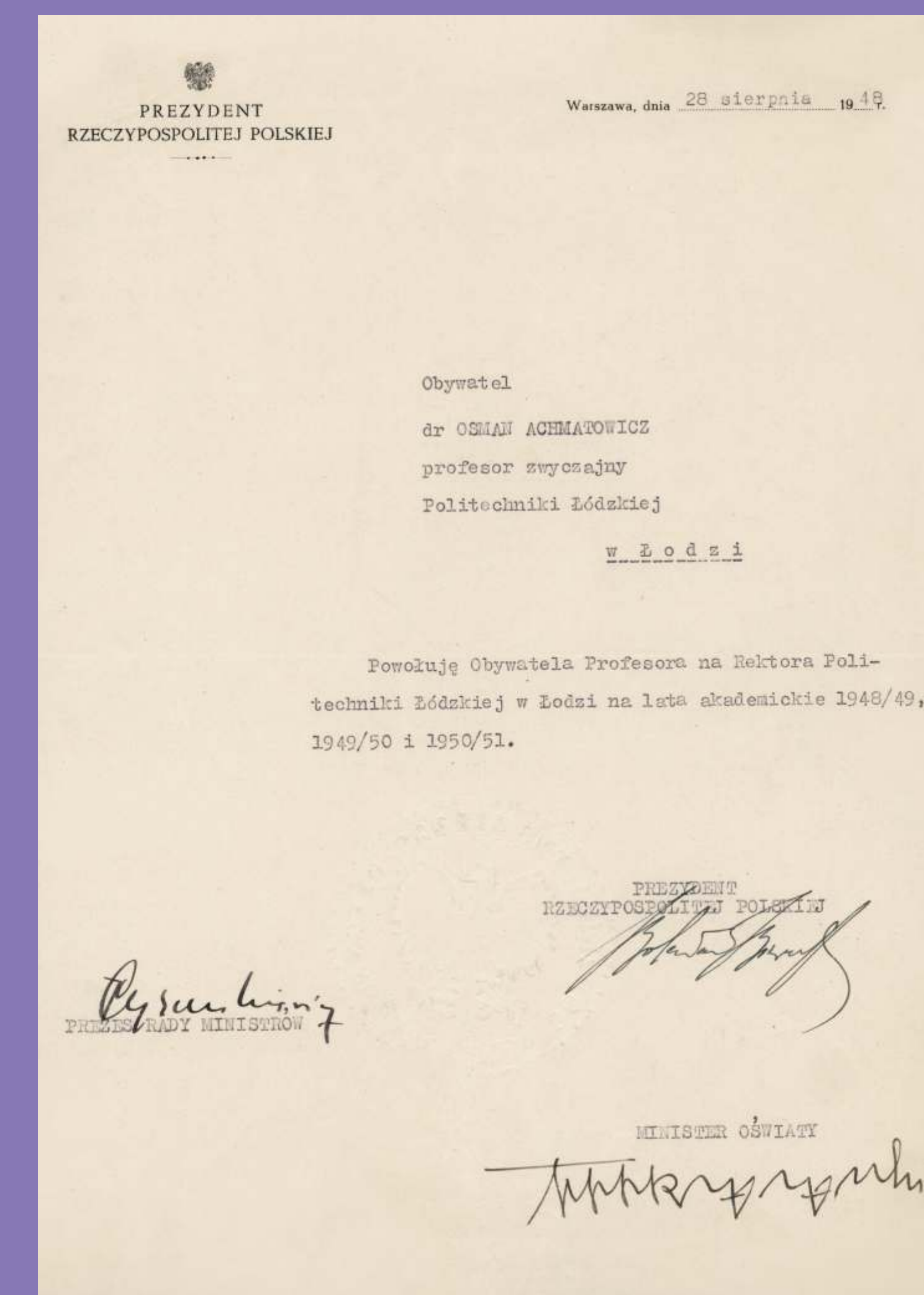
„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej



Profesor Osman Achmatowicz
rektor Politechniki Łódzkiej
w latach 1948-1952

W 1948 roku po wyjeździe prof. Bohdana Stefanowskiego, twórcy i pierwszego rektora Politechniki Łódzkiej do Warszawy, Profesor Osman Achmatowicz przejął ster Uczelni i z ogromnym zaangażowaniem i poświęceniem kontynuował przyspieszoną rozbudowę Politechniki. Niemal każdego dnia spędzał co najmniej jedną godzinę na budowach. Był inicjatorem i organizatorem budowy, okazałego jak na tamte czasy, gmachu Wydziału Włókienniczego, a także inicjatorem utworzenia w 1950 roku Wydziału Chemii Spożywczej pierwszego w Polsce tego typu wydziału.



Powołania Profesora
Osmana Achmatowicza na
rektora Politechniki Łódzkiej

Członkowie Senatu Politechniki Łódzkiej w latach 1948-1952



Przemówienie rektora Politechniki Łódzkiej
prof. Osmana Achmatowicza
podczas uroczystości nadania
prof. Bohdanowi Stefanowskiemu, pierwszemu
rektorowi Politechniki Łódzkiej,
godności i tytułu doktora honoris causa
Politechniki Łódzkiej. 1949 rok



Od lewej siedzą: Stanisław Zagrodzki, Eugeniusz Jeziernski, Witold Iwaszkiewicz, Bolesław Konorski,
Osman Achmatowicz, Aleksander Uklański, Alicja Dorabialska, Tadeusz Żyliński, Edward Józefowicz.
Od lewej stoją: Bolesław Bochwic, Czesław Dąbrowski, Tadeusz Koter, Władysław Pełczewski, Jan Michalski,
Józef Meissner, Michał Albert (dyr. adm.), Zofia Wendorff, Witold Janowski, Feliks Kotlewski, Jan Werner

„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej

Na początku lat 50. XX wieku Profesor Osman Achmatowicz wznowił własne badania nad alkaloidami przerwane przez wybuch II wojny światowej i jednocześnie podjął badania nad chemią cyjanku karbonylu. Były to badania spoza głównego nurtu Jego zainteresowań. Badania zostały zainicjowane przez profesora Uniwersytetu Lwowskiego Romana Małachowskiego jeszcze przed wojną i przerwane z powodu śmierci prof. Małachowskiego, który zginął w 1944 roku w czasie Powstania Warszawskiego. Profesor Osman Achmatowicz kontynuował prace badawcze nad cyjankiem karbonylu nie chcąc dopuścić do zaprzepaszczenia oryginalnej myśli naukowej.

ROCNIKI CHEMII
32, 1975 (1998)

O ULEPSZONYM SPOSOBIE OTRZYMYWANIA CYJANKU KARBONYLU
IMPROVED PREPARATION OF CARBONYL CYANIDE

Osman ACHMATOWICZ i Mirosław LEPLAWY
Katedra Chemii Organicznej Uniwersytetu, Warszawa
Katedra Chemii Organicznej Politechniki, Łódź

W niniejszej notatce opisana jest ulepszona procedura otrzymywania cyjanku karbonylu według metody Małachowskiego, Jurkiewicza i Wojtowicza¹⁾. Wielokrotnie sprawdzana i stale obecnie przez nas stosowana, przewyższa ona przepis oryginalny, między innymi, pod dwoma ważnymi względami: obniża niebezpieczeństwo wybuchu w trzecim etapie syntezy, podnosi wydajność cyjanku karbonylu z 22,4% do 40,6%.

Kolejne etapy syntezy należy wykonywać możliwie szybko; kilkudniowe nawet przechowywanie produktów pośrednich powoduje znaczne obniżenie wydajności globalnej.

Schemat syntezy:

1) $\text{CO}(\text{CH}_2\text{CO}_2\text{H})_2 \xrightarrow[\text{HNO}_3]{\text{NaNO}_2} \text{CO}(\text{CH}=\text{NOH})_2$
2) $\text{CO}(\text{CH}=\text{NOH})_2 \xrightarrow[\text{CH}_3\text{CO}_2\text{O}]{\text{CH}_3\text{CO}_2\text{O}} \text{CO}(\text{CH}=\text{NOCOCH}_3)_2$
3) $\text{CO}(\text{CH}=\text{NOCOCH}_3)_2 \xrightarrow[150-160^\circ/12 \text{ mm.}]{60-120^\circ/12 \text{ mm.}} \text{CO.CN}(\text{CH}=\text{NOCOCH}_3)$
4) $\text{CO.CN}(\text{CH}=\text{NOCOCH}_3) \xrightarrow[150-160^\circ/0,8 \text{ mm.}]{150-160^\circ/0,8 \text{ mm.}} \text{CO}(\text{CN})_2$

CZĘŚĆ DOSWIADCZALNA

Dwuwodnoroazoceton. W kolbie okrągłodennej zapatrzonej w mieszadło, wkraplacz i termometr umieszcza się 200 g kwasu acetonodwukarboecyjowego i 440 ml wody. Kolbę oziębia się do t. -5° i energicznie mieszając wkrapla oziębiony roztwór 170 g azotynu sodowego w 240 ml wody z taką szybkością, aby temperatura nie przekroczyła 5°. Z kolby kolbę oziębia się do t. 0° i następnie

10*

Wybrane publikacje Osmana Achmatowicza

The Chemistry of Carbonyl Cyanide. Dienophilic Properties of Carbonyl Cyanide and Diethyl Mesoxalate. Formation of Dihydropyran Derivatives

O. Achmatowicz and A. Zamojski

Department of Organic Chemistry, Warsaw University

Dedicated to Professor L. Rutkiewicz on his seventieth birthday



Profesor Osman Achmatowicz w gronie uczniów i współpracowników podczas spotkania z okazji 75-lecia urodzin Profesora w Instytucie Chemii Organicznej Politechniki Łódzkiej. Od lewej siedzą: Andrzej Zwierzak, Mirosław Leplawy, Kazimierz Studniarski, Władysław Rodewald, Bolesław Bochwic, Profesor Osman Achmatowicz, Jan Michalski, Jerzy Wróbel, Henryk Zajac, Aleksander Zamojski. Od lewej stoją: Jerzy Szychowski, Konstanty Belniak, Czesław Krawiecki, Stanisław Musierowicz, Osman Achmatowicz junior, Anna Markowska, Bernard Fiszer, Barbara Borecka, Selim Achmatowicz, Hanna Banaszak, Bolesław Skowronek, Ryszard Bodalski, Andrzej Frankowski. 1976 rok

ROCNIKI CHEMII
29, 569 (1955)

ALKALOIDY RODZAJU LYCOPODIUM. II.
ALKALOIDY LYCOPODIUM ANNOTINUM L.*

Osman ACHMATOWICZ i Władysław RODEWALD
Katedra Chemii Organicznej Politechniki, Łódź
Katedra Chemii Organicznej Uniwersytetu, Warszawa

Z ziela *Lycopodium annotinum* pochodzenia krajowego wyodrębniono 7 alkaloidów: annotinine, akryfolinę, alkaloid L11, likopodinę, alkaloid L8, α-obeskurinę oraz alkaloid — $\text{C}_{14}\text{H}_{23}\text{O}_2\text{N}$, t. t. 136°, nazwany izolokopodyną, który wydaje się związkiem nowym. Stwierdzono, że podane w literaturze wzory sumaryczne annotokiny — $\text{C}_{14}\text{H}_{23}\text{O}_2\text{N}$ i annotyny — $\text{C}_{14}\text{H}_{23}\text{O}_2\text{N}$ nie odpowiadają rzeczywistości. Wykazano, że annotokyna ma skład chemiczny $\text{C}_{14}\text{H}_{23}\text{O}_2\text{N}$ i nie jest alkaloidem jednorodnym, lecz połączeniem cząsteczkowym akryfoliny i alkaloidu L11, natomiast annotyna ma wzór sumaryczny $\text{C}_{14}\text{H}_{23}\text{O}_2\text{N}$ i jest substancją identyczną z alkaloidem L11. Opisano kilka nowych pochodnych wymienionych wyżej alkaloidów.

Из растения *Lycopodium annotinum* отечественного происхождения выделено 7 алкалоидов: аннотинин, акрифоллин, алкалоид L11, ликоподин, алкалоид L8, α-обескурин и также алкалоид $\text{C}_{14}\text{H}_{23}\text{O}_2\text{N}$, т. пл. 136°, названный изоликоподином, который кажется новым соединением. Установлено, что литературные суммарные формулы аннотоксина — $\text{C}_{14}\text{H}_{23}\text{O}_2\text{N}$ и аннотина $\text{C}_{14}\text{H}_{23}\text{O}_2\text{N}$ не соответствуют действительности. Доказано, что аннотоксин имеет структурный состав $\text{C}_{14}\text{H}_{23}\text{O}_2\text{N}$ и не является однородным алкалоидом — а молекулярным соединением акрифоллина и алкалоида L11; аннотин имеет формулу $\text{C}_{14}\text{H}_{23}\text{O}_2\text{N}$ и идентичен с алкалоидом L11. Дана характеристика нескольких новых производных выше упомянутых алкалоидов.

Seven alkaloids have been isolated from *Lycopodium annotinum* of Polish origin. Six of these (annotinine, acrifoline, alkaloid L11, lycopodine, alkaloid L8, α-obescurine) have previously been found to occur in the plant of Canadian origin¹⁾, while the seventh, designated as isolycopodine

* Praca była referowana na posiedzeniu Wydziału III Polskiej Akademii Nauk w dniu 17 listopada 1952 r.

POLISH JOURNAL OF CHEMISTRY

VOLUME 53 - NUMBER 1

DEDICATED TO PROFESSOR OSMAN ACHMATOWICZ
ON THE OCCASION OF HIS 80TH BIRTHDAY

WARSZAWA 1979

Tom 53 Roczników Chemii
dedykowany Profesorowi
Osmanowi Achmatowiczowi

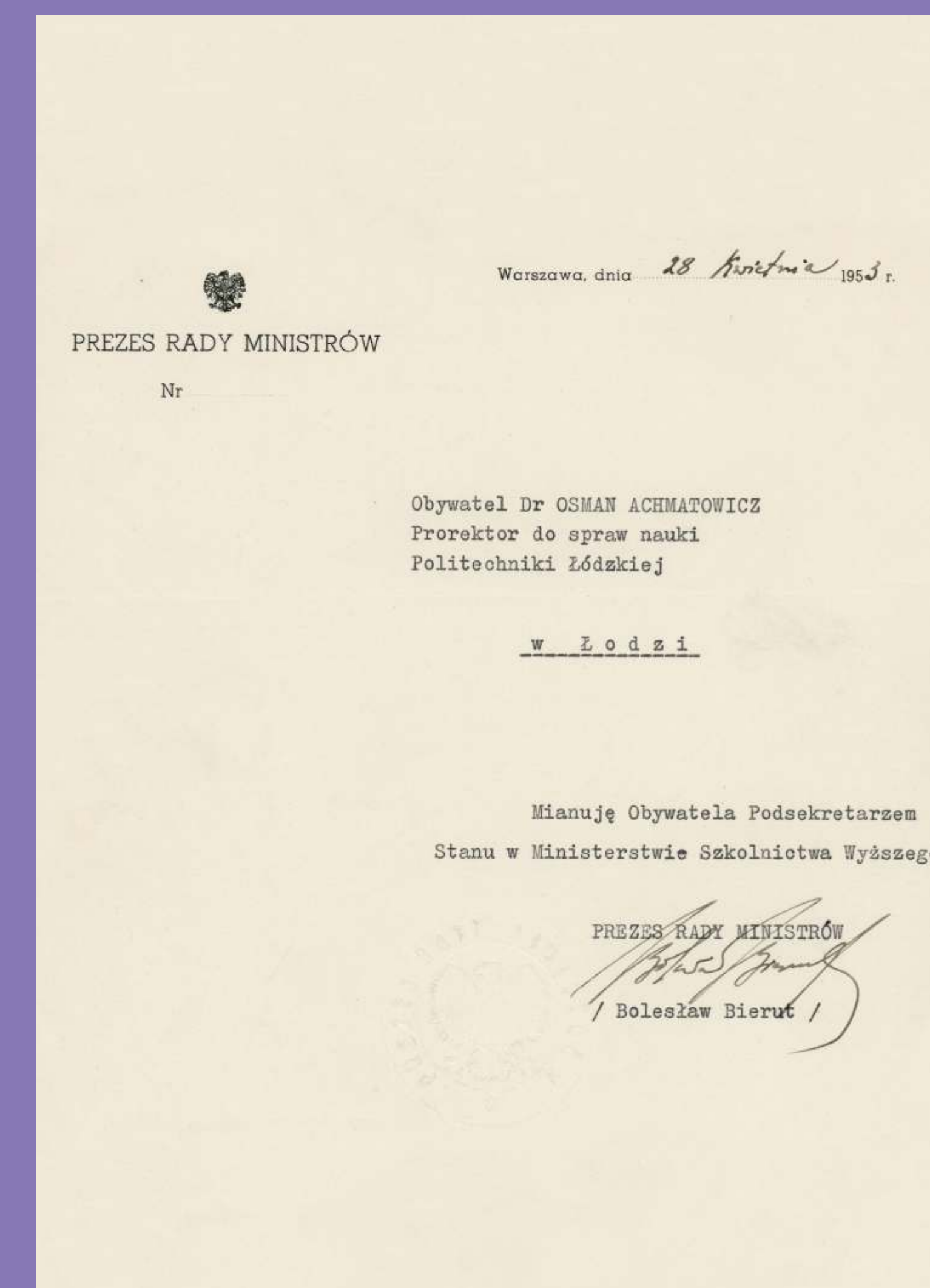
„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej



Profesor Osman Achmatowicz
(1899 -1988)

W 1953 roku Profesor Osman Achmatowicz został powołany na stanowisko podsekretarza stanu w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego i w tym samym roku przeniósł się z Łodzi do Warszawy. Obowiązki podsekretarza pełnił do 1960 roku. Równocześnie otrzymał nominację na profesora Uniwersytetu Warszawskiego w Katedrze Chemii Organicznej, a rok później powierzono Profesorowi kierownictwo Zakładu Chemii Organicznej Polskiej Akademii Nauk. Następnie w 1964 roku Profesor Achmatowicz został powołany na stanowisko dyrektora Instytutu Kultury Polskiej w Londynie, którym kierował do 1969 roku, do przejścia na emeryturę.



Od prawej stoją: Jan Michalski i Osman Achmatowicz

Odznaka Nagrody Państwowej
I stopnia przyznanej
Profesorowi O. Achmatowiczowi



NAGRODA

MINISTRA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO
INDYWIDUALNA STOPNIA *pierwszego*

PRYZNANA ZOSTAŁA

OBYWATELWI

Profesorowi *dr. Osmanowi Achmatowiczowi*

ZA SZCZEGÓLNE OSIĄGNIĘCIA

W DZIEDZINIE

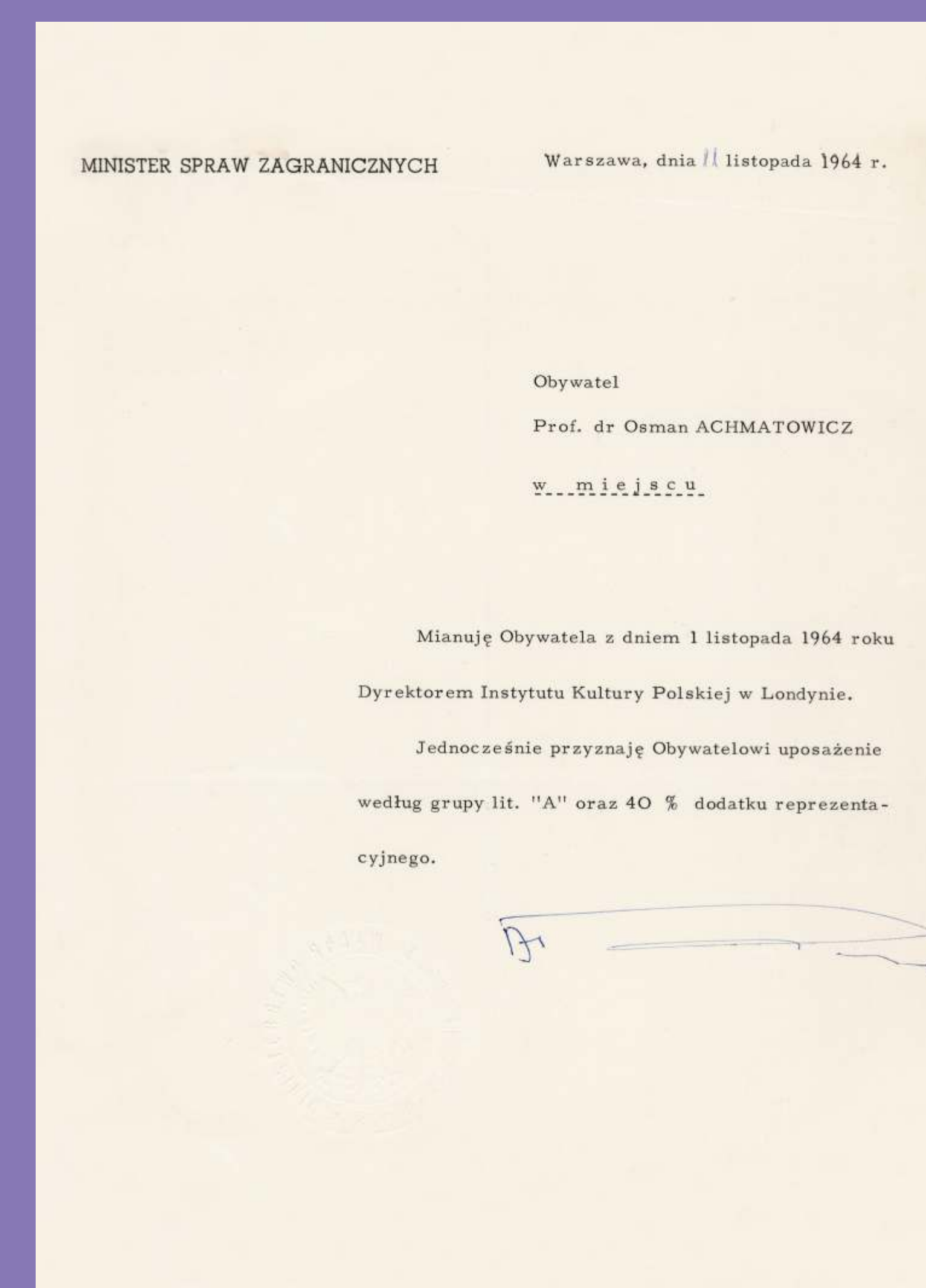
badani naukowych

WARSZAWA, DNIA 20 MIESIĄCA *grudnia*, 1963 ROKU

MINISTER

Osman Achmatowicz

Odznaka „Tysiąclecia” nadana
Osmanowi Achmatowiczowi
za działalność społeczną



„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

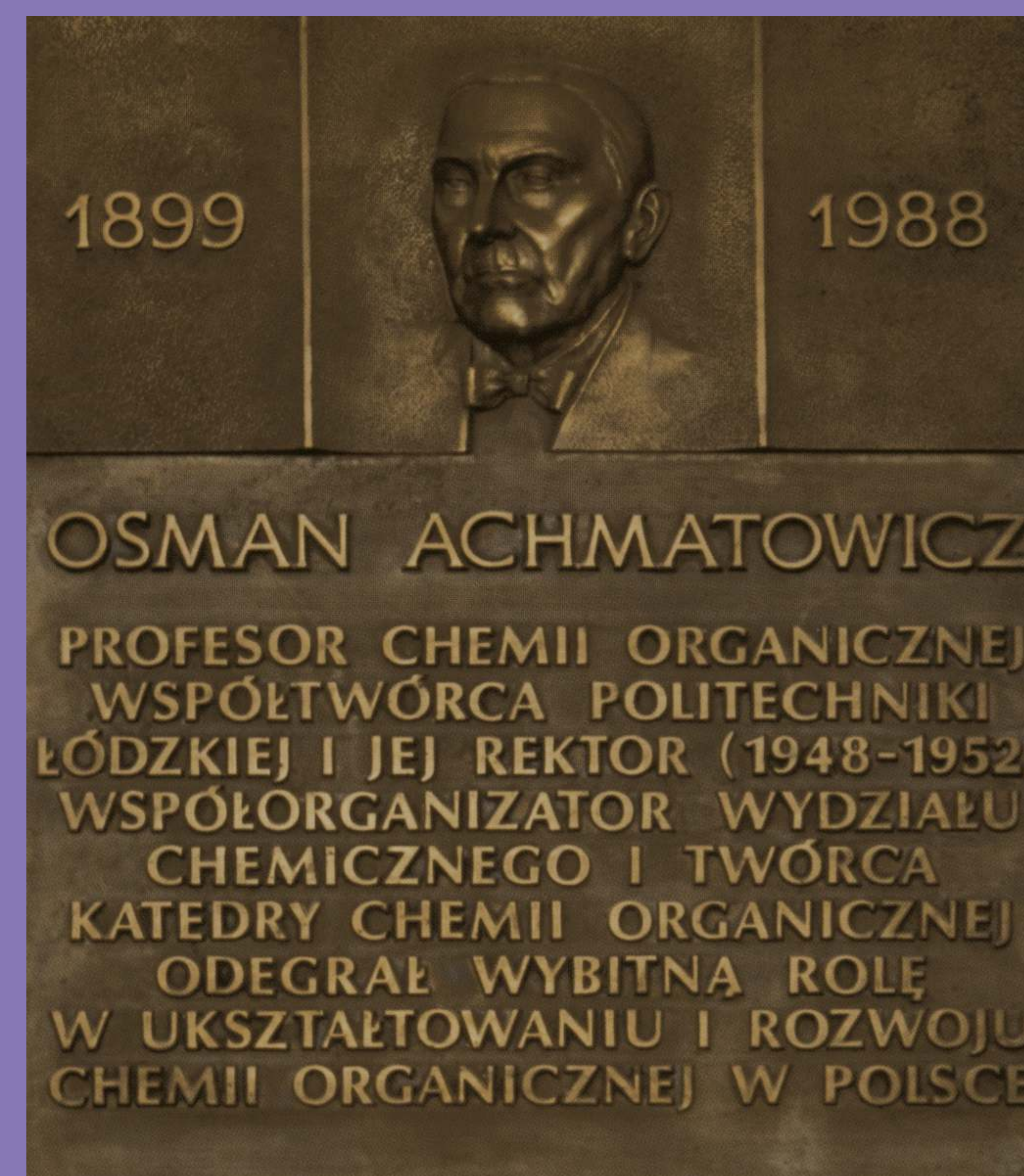
Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej



Dyplom doktora honoris causa Politechniki Łódzkiej

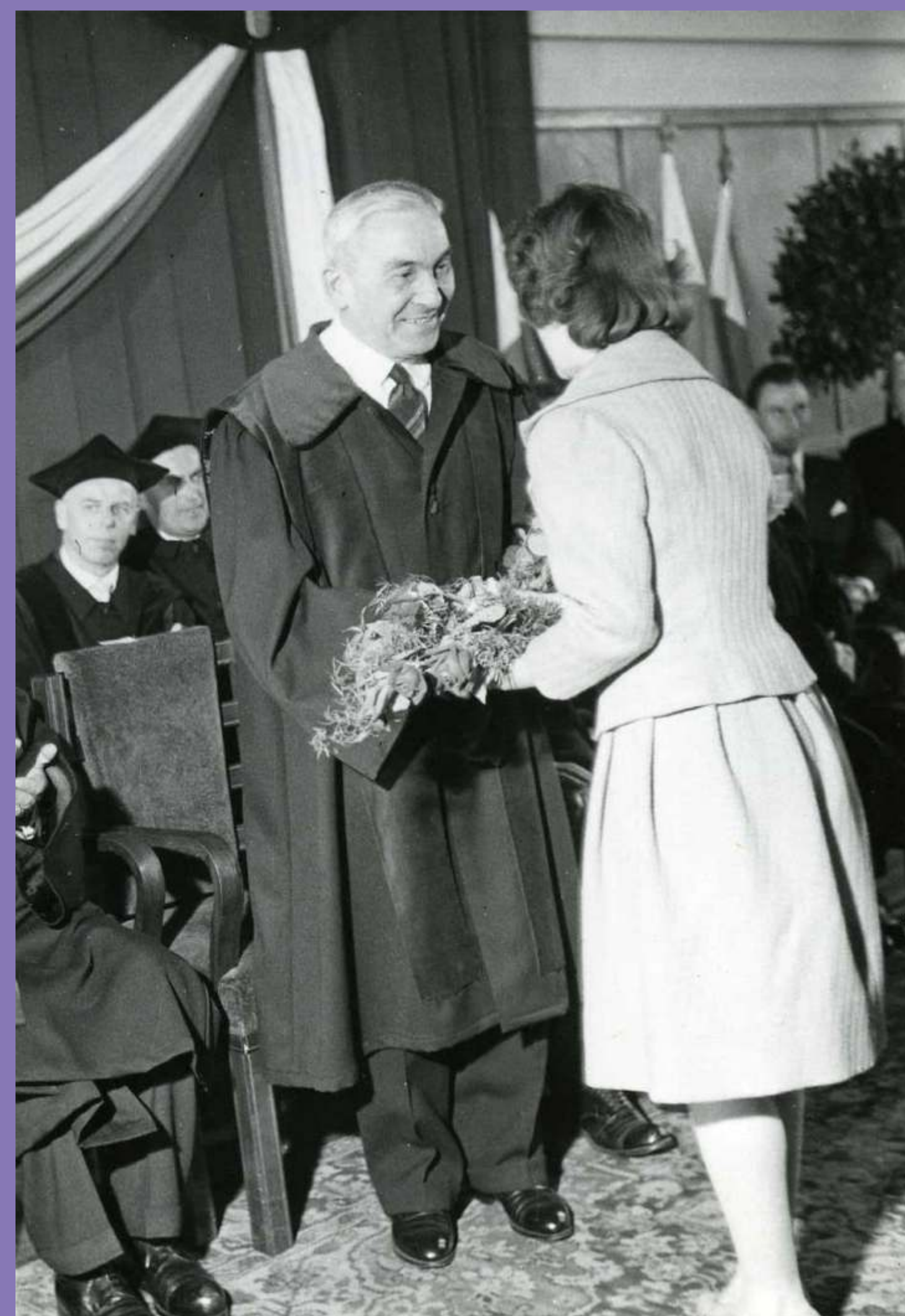
W 1960 roku Politechnika Łódzka uhonorowała Profesora Osmana Achmatowicza, swojego rektora w latach 1948-1952 i współtwórcę Uczelni, godnością i tytułem doktora honoris causa.

W 1992 roku Rada Wydziału Chemicznego Politechniki Łódzkiej w uznaniu licznych zasług Profesora Osmana Achmatowicza, współorganizatora Wydziału Chemicznego, podjęła uchwałę popartą przez Rektora i Senat Politechniki Łódzkiej w sprawie uczczenia pamięci Profesora odsłonięciem w gmachu Wydziału Chemicznego tablicy pamiątkowej oraz nadaniem Biblioteki Chemicznej Politechniki Łódzkiej Jego imienia.



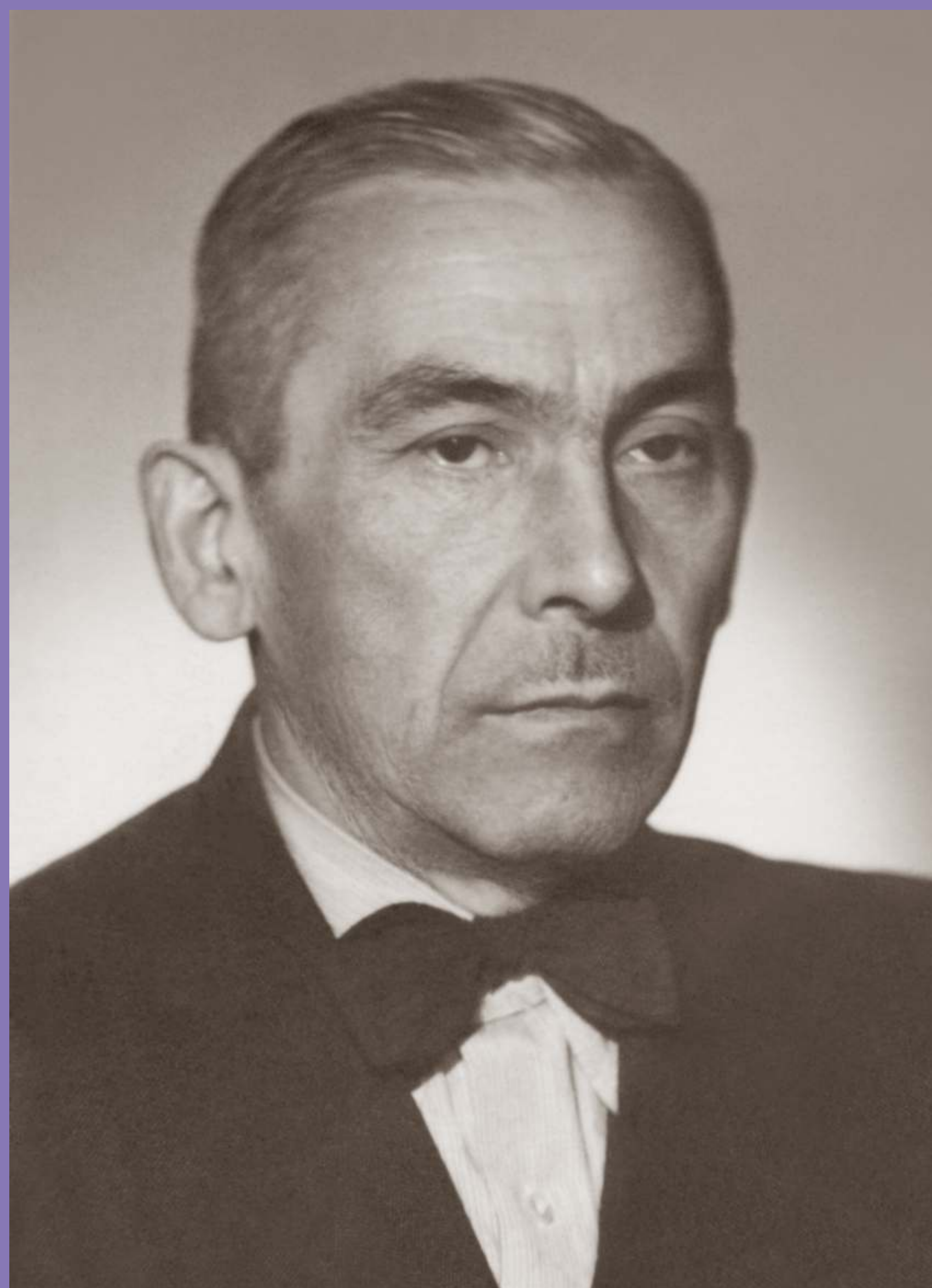
Tablica pamiątkowa poświęcona Profesorowi Osmanowi Achmatowiczowi autorstwa Kazimierza Karpińskiego

Uroczystość nadania Profesorowi Osmanowi Achmatowiczowi godności i tytułu doktora honoris causa Politechniki Łódzkiej



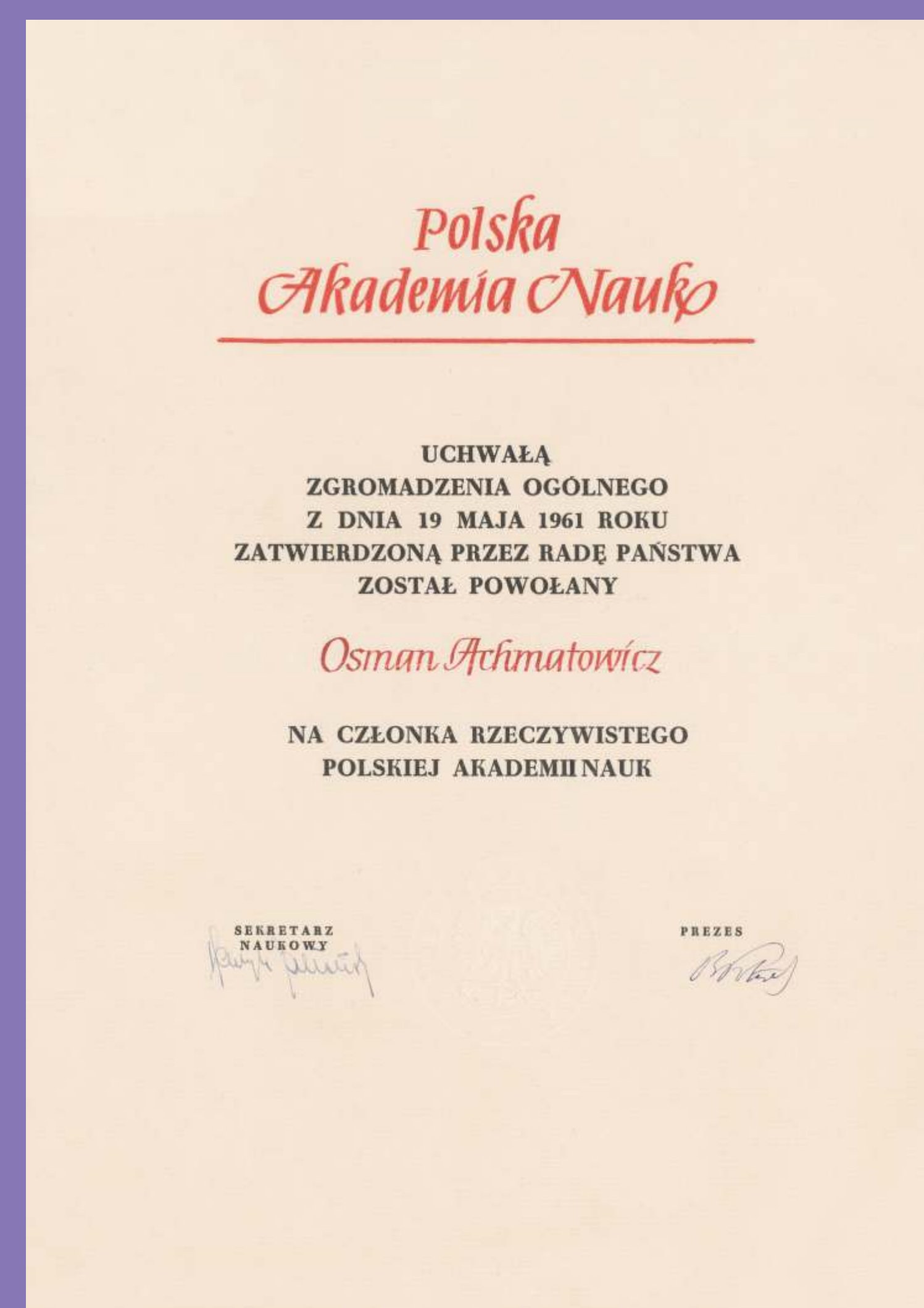
„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej



Profesor Osman Achmatowicz

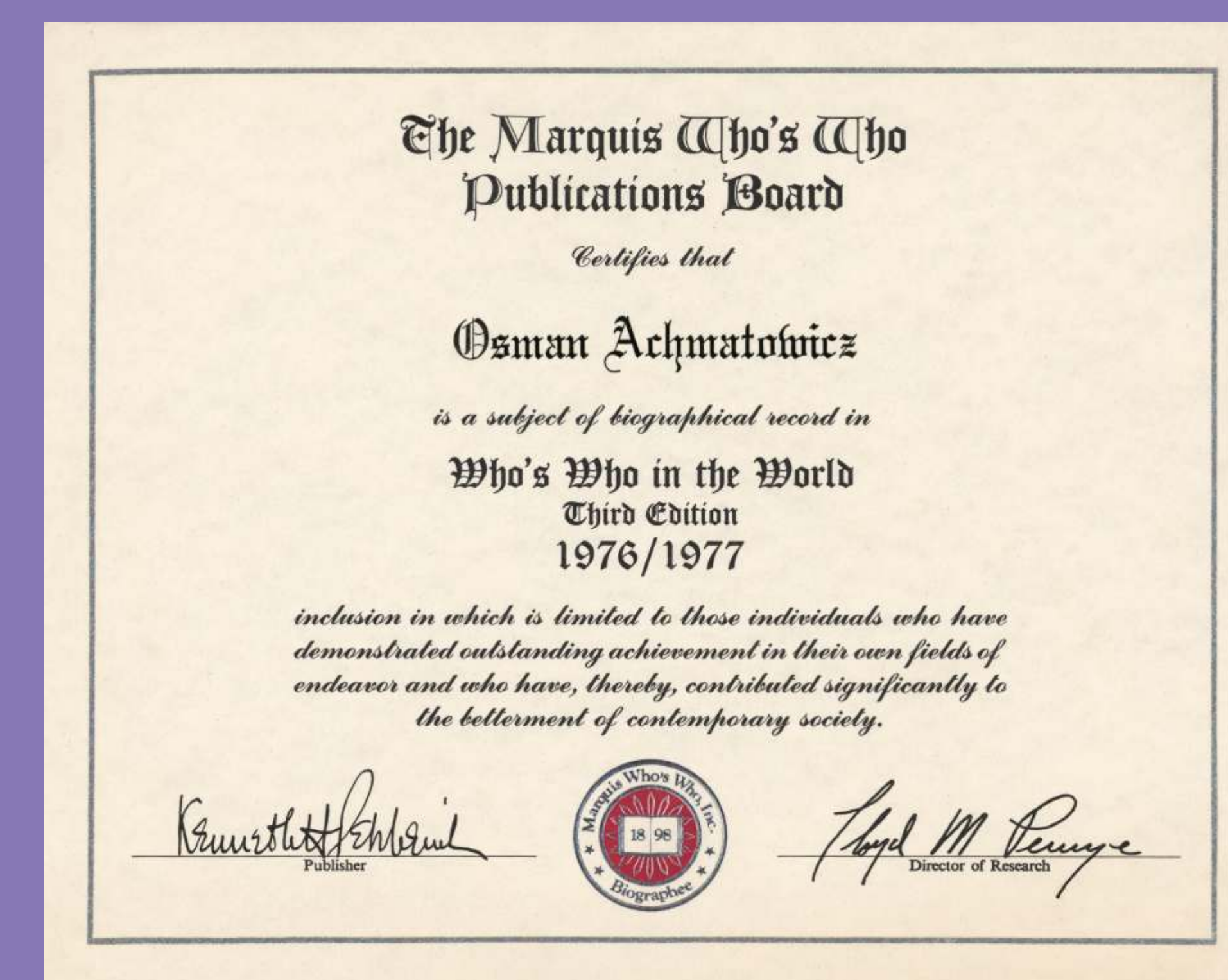
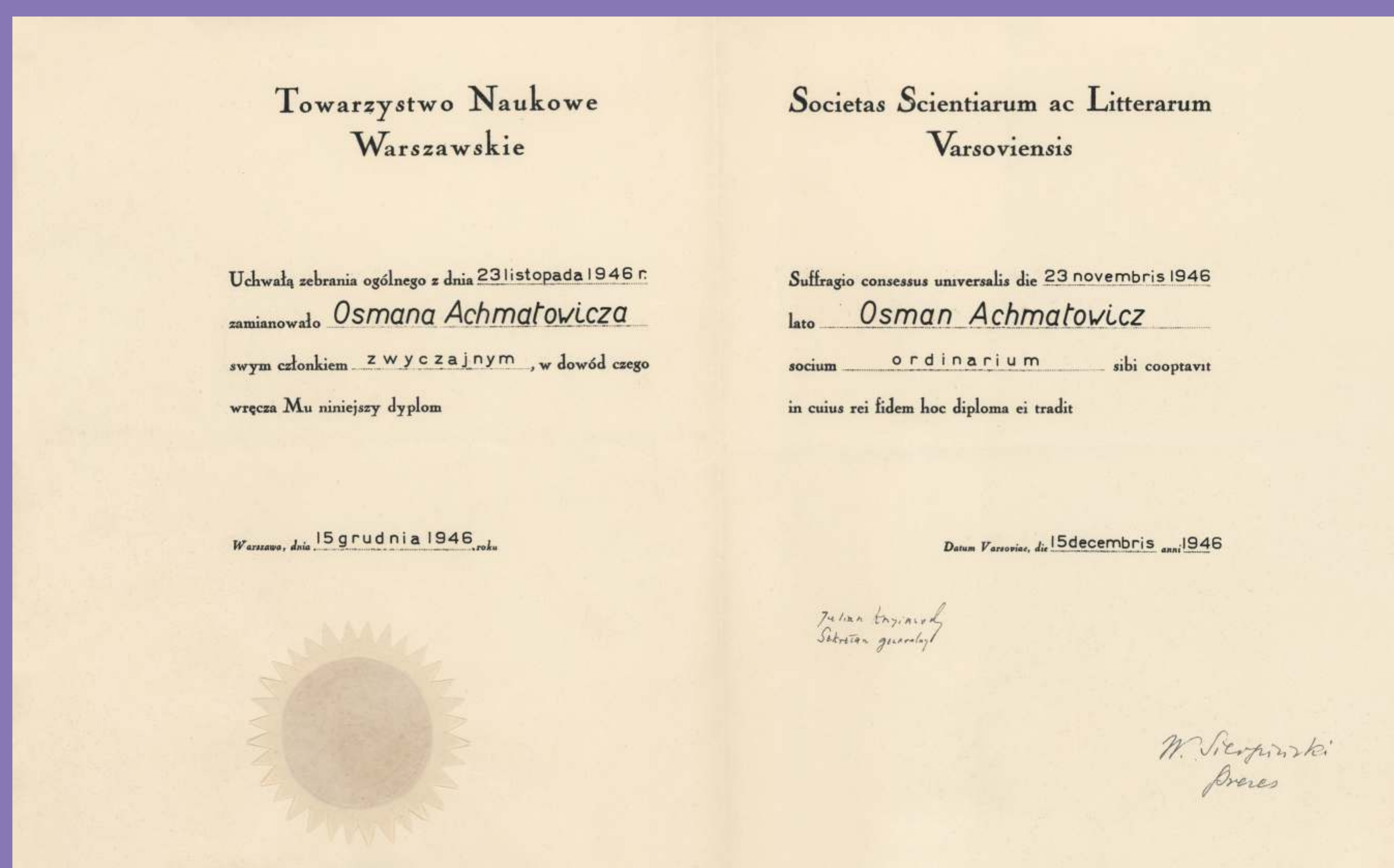
Profesor Osman Achmatowicz był członkiem wielu krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych, m.in. The Chemical Society w Londynie, Amerykańskiego Towarzystwa Chemicznego, Szwajcarskiego Towarzystwa Chemicznego, członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego oraz członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. Był także wiceprzewodniczącym Polskiego Towarzystwa Chemicznego oraz przewodniczącym rad naukowych Głównego Instytutu Włókiennictwa, Głównego Instytutu Chemii Przemysłowej i Instytutu Barwników i Półproduktów oraz członkiem rady naukowej czasopisma „Tetrahedron” wydawanego w Londynie i czasopisma „Index Chemicus” (Philadelphia).



Medal pamiątkowy PAN nadany Profesorowi Osmanowi Achmatowiczowi



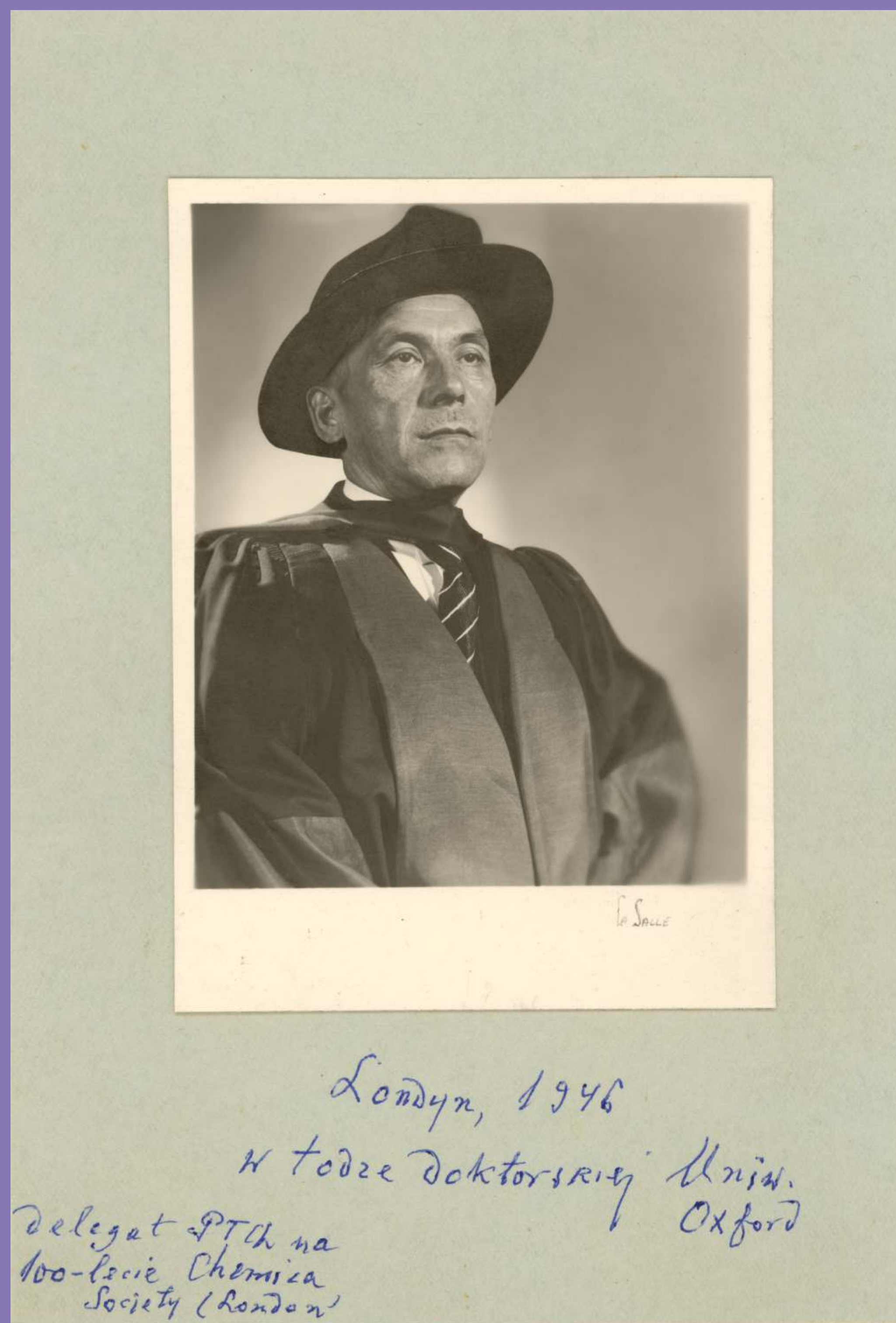
Medal Polskiej Akademii Nauk nadany Profesorowi Osmanowi Achmatowiczowi



Certyfikat umieszczenia biogramu Profesora Osmana Achmatowicza w „Who is Who” w edycji z 1976/1977

„Nigdy nie szedłem po linii najmniejszego oporu”

Profesor Osman Achmatowicz w 35. rocznicę śmierci i 75. rocznicę wyboru na rektora Politechniki Łódzkiej



Profesor Osman Achmatowicz wielokrotnie reprezentował polską naukę za granicą m.in.: w Londynie na 100-leciu The Chemical Society, w Paryżu na konferencji dorocznej UNESCO w 1954 roku, na zjeździe The British Association for Advancement of Science w Bristolu w 1955 roku oraz na Expo-1958 w Brukseli. Przewodniczył polskiej delegacji ds. energii jądrowej w Moskwie i Leningradzie w 1953 roku i stał na czele delegacji profesury polskiej rewizytującej uniwersytety brytyjskie w 1958 roku.

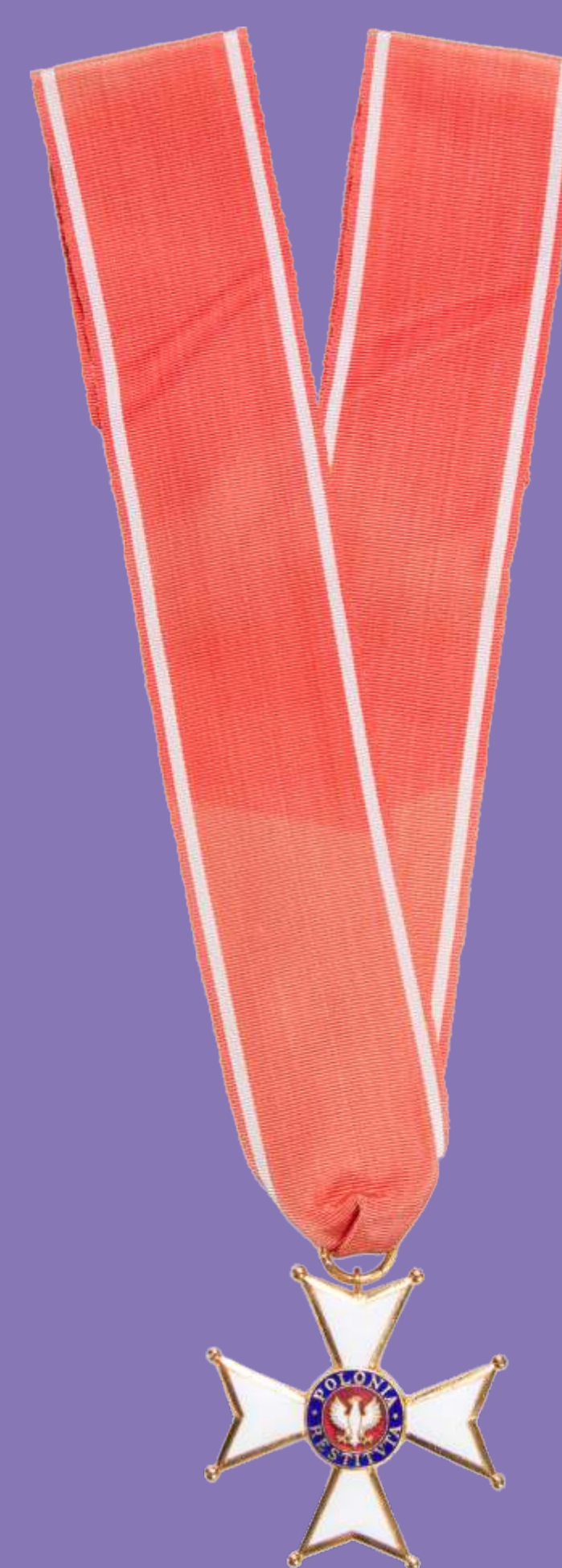
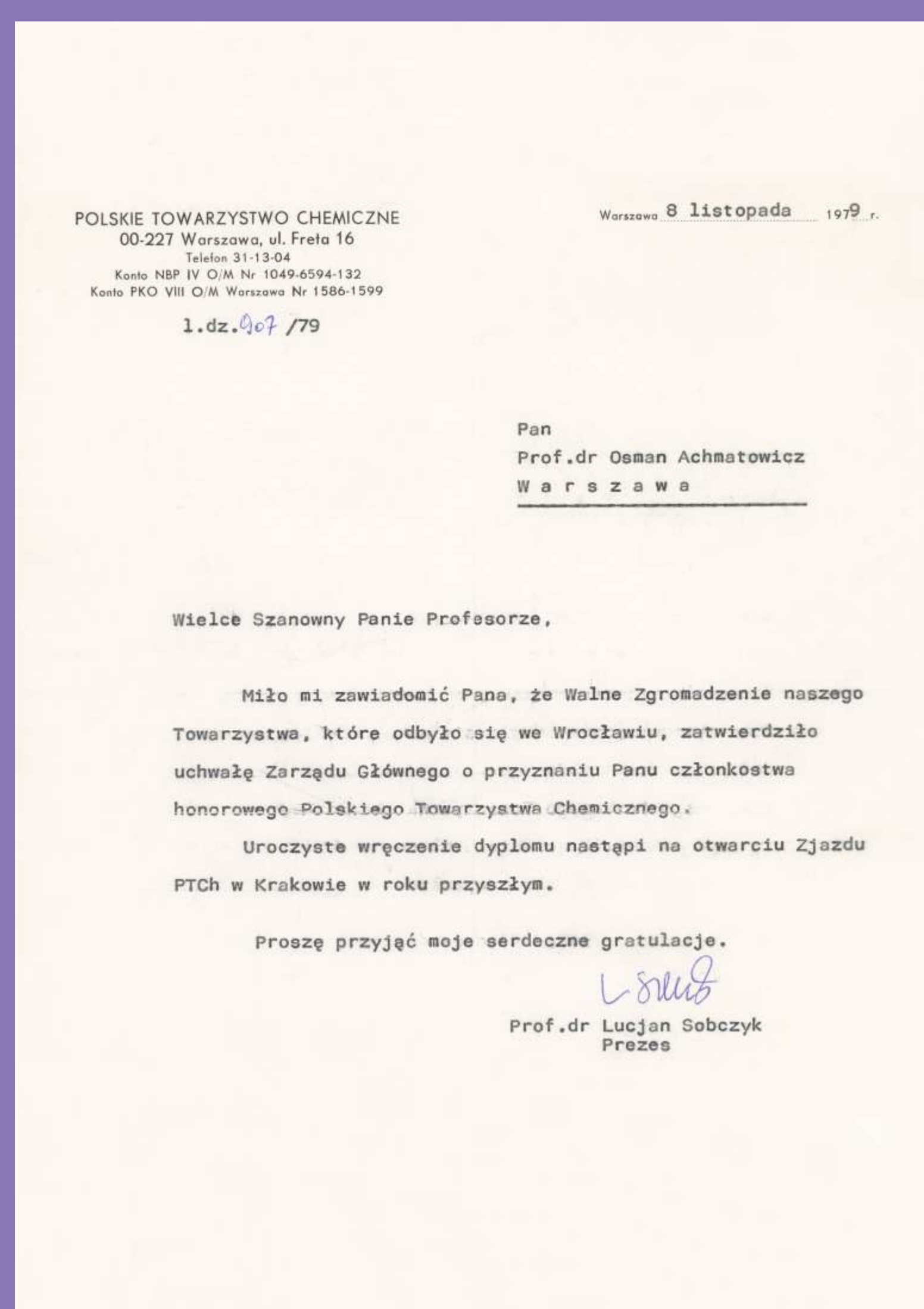
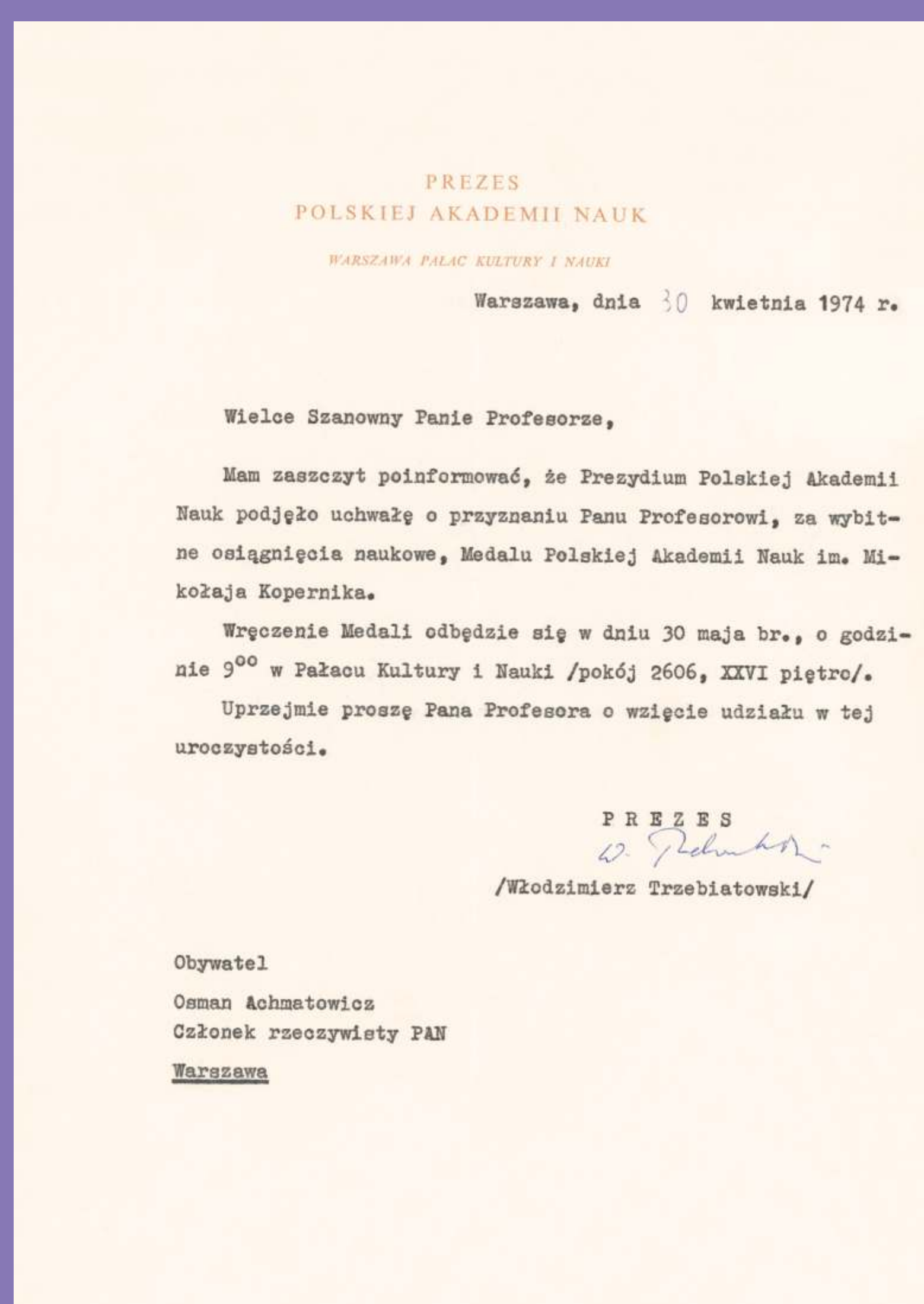
Profesor Osman Achmatowicz otrzymał wiele nagród i odznaczeń m. in.: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Odznakę 1000-lecia Państwa Polskiego, Medal 350-lecia Uniwersytetu Stefana Batorego, Medal im. Mikołaja Kopernika Polskiej Akademii Nauk oraz odznakę zasłużonego działacza kultury nadaną przez Ministra Kultury i Sztuki w 1969 roku.

Profesor Osman Achmatowicz zmarł 4 grudnia 1988 roku w Warszawie.

Profesor Osman Achmatowicz - delegat Polskiego Towarzystwa Chemicznego na uroczystości 100-lecia Chemical Society w Londynie - w towarzystwie doktora Uniwersytetu Oksfordzkiego. Zdjęcie własnoręcznie opisane przez Profesora Achmatowicza



Profesor Osman Achmatowicz z żoną Heleną podczas Expo w Brukseli w 1958 roku.



Krzyż Komandorski OOP nadany Profesorowi Osmanowi Achmatowiczowi w 1954 roku